

2005-11-01

บันทึกจดหมายเหตุ สมเด็จพระบรมราชชนกกับการอุดมศึกษา

เทียนฉาย กิระฉันทน์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

กิระฉันทน์, เทียนฉาย (2005) "บันทึกจดหมายเหตุ สมเด็จพระบรมราชชนกกับการอุดมศึกษา," *Jamjuree Journal*: Vol. 7: Iss. 3, Article 2.

DOI: 10.58837/CHULA.JAMJUREE.7.3.1

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree/vol7/iss3/2>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Jamjuree Journal by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

หากท้าวความถึงครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๙ มีพระยานุกิจวิธูร (สันทัด เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เป็นผู้บัญชาการ โดยให้สังกัดในกรมมหาวิทยาลัย ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นเมื่อ ๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๖๐ มีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นไชยนาทนเรนทร ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมมหาวิทยาลัยในครั้งนั้นแล้ว มหาวิทยาลัยยังไม่มีมีการเรียนการสอนถึงระดับชั้นปริญญา อันน่าจะสืบเนื่องจากปัญหาแวดล้อมหลายประการและกิจการมหาวิทยาลัยก็ยังคงเป็นเรื่องใหม่ในแผ่นดินจนถึงเมื่อสมเด็จพระบรมราชชนกได้เสด็จพระราชดำเนินกลับประเทศไทยและได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมมหาวิทยาลัย ในปีพุทธศักราช ๒๔๖๖ และทรงดำรงตำแหน่ง Inspector-General of Education แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตามพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เมื่อ ๑๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๖๗ สมเด็จพระบรมราชชนกทรงปฏิบัติพระราชภารกิจในตำแหน่งนั้นได้ไม่นาน ก็ต้องทรงเสด็จไปรักษาพระองค์ที่ยุโรปเมื่อ ๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ เพียงช่วงระยะเวลาอันสั้นที่ได้ทรงงานในตำแหน่งนั้นได้ทรงทำการศึกษาและเข้าใจปัญหาของมหาวิทยาลัยที่เป็นอยู่ในขณะนั้นมากมายหลายประการ ส่วนที่ได้ทรงปฏิบัติเป็นพระราชกรณียกิจทั้งในด้านการปรับปรุงหลักสูตร

สมเด็จพระบรมราชชนกกับการอุดมศึกษา

การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาคุณภาพวิชาการ การเตรียมบุคลากรสำหรับงานวิชาการของมหาวิทยาลัย และด้านอื่น ๆ ดังที่ได้บรรยายไว้แล้ว ด้านที่ทรงมุ่งดำเนินการมากเป็นพิเศษคือด้านแพทยศาสตร์ และก็น่าจะถือได้ว่าเป็นเพราะการที่สมเด็จพระบรมราชชนกได้ทรงทูลเทพระวรกาย พระราชทรัพย์ และอื่น ๆ ไว้ในวันได้บรรลุผลในเวลาต่อมา กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสามารถสร้างผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาได้เป็นครั้งแรก โดยได้มีการนำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ อนุญาตให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ปริญญาแพทยชั้น Medicinæ Baccalaureus แก่นักเรียนคณะแพทยศาสตร์ ๑๘ คน ซึ่งสอบไล่ได้ในปีพุทธศักราช ๒๔๗๑ เรียกเป็นภาษาไทยว่าปริญญาเวชชบัณฑิตตรี และได้เสด็จพระราชดำเนินมาในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรครั้งแรกเมื่อ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๓

บันทึกจดหมายเหตุ

เขียนฉาย กิระนันท์ นิสิตเก่าคณะรัฐศาสตร์ ปีการศึกษา ๒๕๐๖-๒๕๐๙ นิสิตเก่าบัณฑิตวิทยาลัยจุฬาฯ ปีการศึกษา ๒๕๐๐-๒๕๐๒

(สำเนา)

๒๕๑ ถนนพระรามที่

อำเภอประทุมวัน

กรุงเทพฯ

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๓๑

คุณ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต ทรงกรม

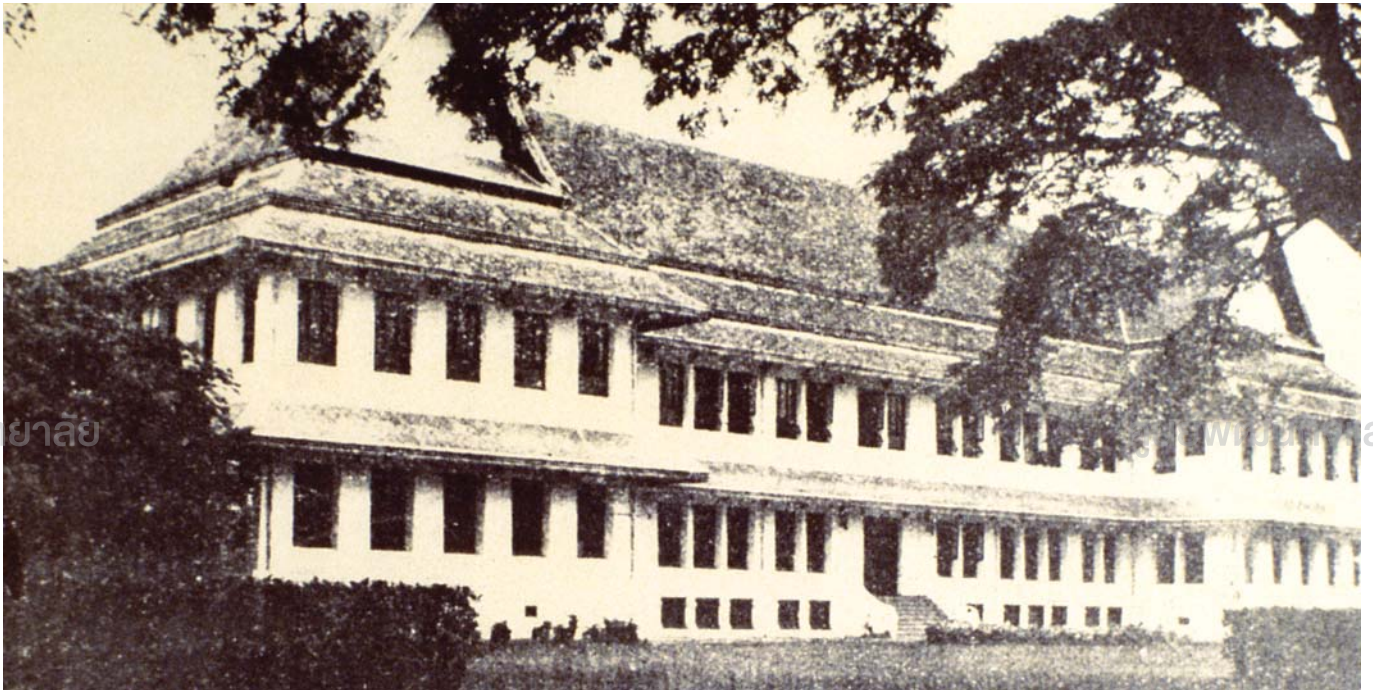
ณรัชชประภาสราชธานีแห่งการสารวัตรปัญหาที่จะคงมหาวิทยาลัยเสียมมาฉวน

พร้อมด้วยราชธานีโครงการมหาวิทยาลัยฉนวนฉนวนหนึ่ง และขอแสดงความเห็น
ในทันที ว่าแม้รัฐบาลจะดำเนินการตั้งมหาวิทยาลัยแล้ว ควรพิจารณาทางทรงกรม
เสียมฉนวนมหาวิทยาลัยหนึ่ง เมื่อตั้งขึ้นแล้วจะเสียเงินทองใด และจะได้
ขอแก้ไข ข้อใดที่จะจับกุมหรือไม่ วิธีที่ดีที่สุดนั้นแลเห็นนี้คือการทำสารวัตร
ฉนวนว่าแบบฉบับแรกที่จะเว้นเสียไม่ได้ เป็นสิ่งที่ควรทำก่อนทั้งหมด ฉะนั้น
รัฐบาลมิได้คิดจะตั้งมหาวิทยาลัย เมื่อได้สารวัตรแล้วก็จะอ้างได้ว่ามีเหตุผล
ที่จะไม่ตั้ง ตลอดจนการสารวัตรอาจแสดงให้เห็นว่าเราควรที่จะเลิกสิ่งที่มีอยู่
เสียดีกว่าดีได้.

เมื่อในที่สุดรัฐบาลจะไม่เห็นสมควรจะสารวัตรด้วยประการใดประการ
หนึ่งก็ดี และยังมีข้ออยู่ว่าจะมีมหาวิทยาลัยให้ได้แล้ว ราชธานีฉนวนที่สอง
จะเสนอความเห็น ว่าควรที่จะตั้งมหาวิทยาลัยอย่างไร จึงจะมีหลักฐาน
และมาจกจะแบบประโยชน์ได้.

ด้วยความนับถืออันสูง

(ลงพระนาม) มหิดล

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับประเทศไทยในเดือนธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๑ ได้เสด็จประทับ ณ วังสระปทุม เพียงไม่นาน ในเดือนเมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๒ (ในครั้งนั้นถึงวันขึ้นพุทธศักราชใหม่เป็นวันที่ ๑ เมษายน ของปี) ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติหน้าที่แพทย์ที่โรงพยาบาลแมคคอร์มิค ที่เชียงใหม่ ในช่วงเวลาอันสั้นก่อนที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปเชียงใหม่ นั่นเองที่พระองค์ท่านทรงมีลายพระหัตถ์ทูลพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีวัต เสนอ “รายงานความเห็นเรื่องโครงการมหาวิทยาลัย” พร้อมกับ “รายงานความเห็นในเรื่องการสำรวจการศึกษาเพื่อประกอบพระบรมราชโบายเรื่องการตั้งมหาวิทยาลัย” ถือเป็นแนวพระราชดำริด้านการอุดมศึกษาที่ยิ่งใหญ่และสำคัญมากเพื่อพิจารณาสถานการณ์ในขณะนั้น หรือแม้แต่จะพิจารณาในสภาพแวดล้อมและความเป็นไปของการอุดมศึกษาในปัจจุบัน (อันอาจเข้าใจได้ว่าการอุดมศึกษาได้ถอยหลังไปเรื่อย ๆ และมากก็ได้ แต่ส่วนสำคัญน่าจะเป็นเพราะการที่พระองค์ท่านทรงมีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกลจริง ๆ)

สมเด็จพระบรมราชชนกทรงแสดงความเห็นว่าการตั้งมหาวิทยาลัยนั้นควรศึกษาให้รอบคอบก่อนถึงผลได้ผลเสีย เทียบกับภาษาปัจจุบันน่าจะเป็นการศึกษาความเป็นไปได้ (feasibility study) รวมถึงทรงเสนอด้วยว่า “...เมื่อได้สำรวจแล้วก็จะอ้างได้ว่ามีเหตุผลที่จะไม่ตั้ง ผลของการสำรวจอาจจะแสดงให้เห็นว่าเราควรจะเลิกสิ่งที่มีอยู่เดี๋ยวนี้ด้วยก็ได้...” และ “...เมื่อในที่สุดรัฐบาลจะไม่เห็นสมควรจะสำรวจด้วยประการใดประการหนึ่งก็ดี และยิ่งถืออุบายว่าจะมีมหาวิทยาลัยให้ได้แล้ว รายงานฉบับที่สองจะเสนอความเห็นว่าจะจัดมหาวิทยาลัยอย่างไร จึงจะมีหลักฐานและบางทีจะเป็นประโยชน์ได้”

แนวพระราชดำริจากรายงานทั้งสองฉบับนั้นสะท้อนพระปรีชาญาณสูงส่งในการจัดการอุดมศึกษาเป็น ๔ ประการหลัก ๆ กล่าวคือ

๑. แนวพระราชดำริในการปรับปรุงจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในขณะนั้นให้เป็นมหาวิทยาลัยแท้จริง โดยทรงกำหนดภารกิจหน้าที่ของมหาวิทยาลัยแท้จริง ไว้ ๔ ประการที่เป็นความหมายสมบูรณ์ที่สุดแม้จนทุกวันนี้

๒. แนวพระราชดำริให้สำรวจสถานภาพของมหาวิทยาลัยในขณะนั้นให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงเพื่อปรับปรุงแก้ไข แสดงถึงแนวความคิดสำคัญทางวิชาการของมหาวิทยาลัยคือการวิจัย โดยศึกษาค้นคว้าอย่างมีหลักวิชาเพื่อให้ได้คำตอบแม่นยำตรงและถูกต้อง

๓. แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดองค์กรและโครงสร้างของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะ **สภากรรมการมหาวิทยาลัย** (หรือสภามหาวิทยาลัยในปัจจุบัน) และ **สภาเสนาท** (หรือสภาคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน) โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นองค์พระบรมราชูปถัมภ์แห่งมหาวิทยาลัย

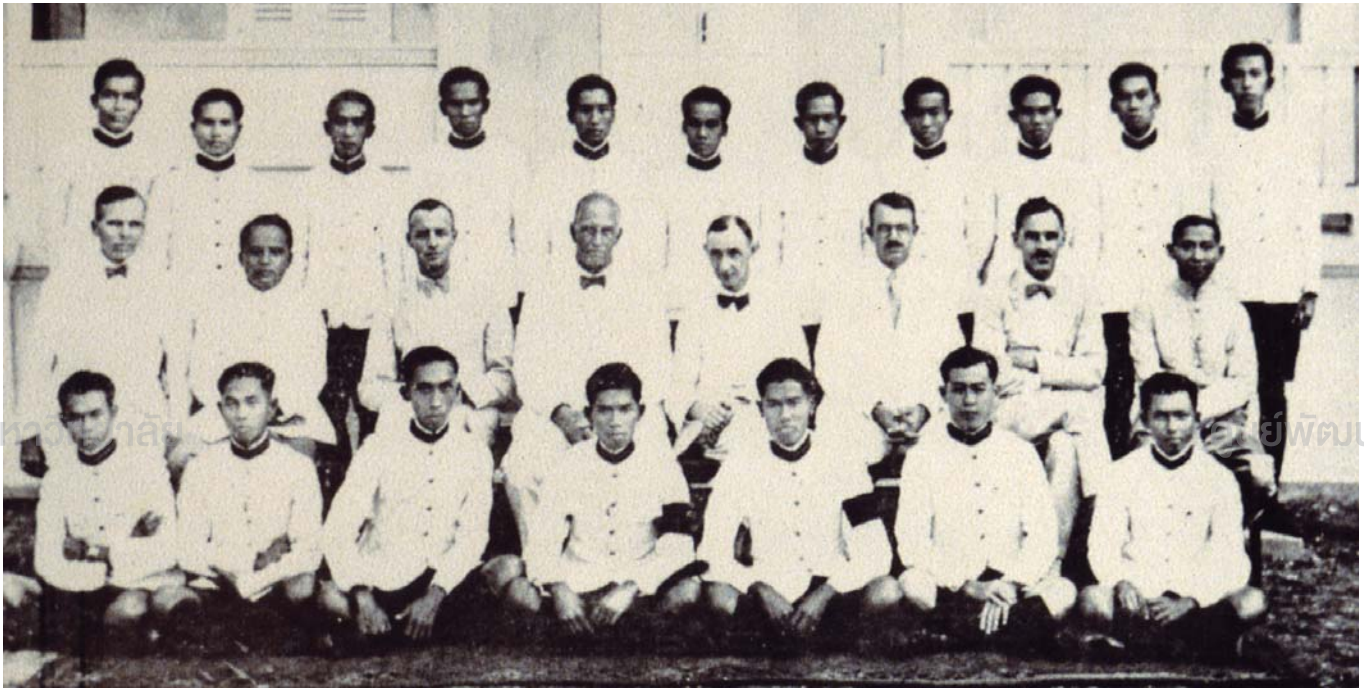
๔. แนวพระราชดำริเกี่ยวกับความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัย

(หรือมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐในปัจจุบัน) และเสรีภาพทางวิชาการ

๕. แนวพระราชดำริเกี่ยวกับ เศรษฐกิจการเงินอุดมศึกษา ทั้งในระดับมหภาคหรือระดับประเทศ และในระดับจุลภาคหรือในระดับมหาวิทยาลัย

สมเด็จพระบรมราชชนกทรงวิเคราะห์ระบบการศึกษาโดยทั่วไปว่าแบ่งเป็นสามขั้นคือ “...ขั้นปฐมศึกษา... ขั้นมัธยมศึกษา... ขั้นอุดมศึกษา สำหรับผู้ที่สำเร็จขั้นปฐมและมัธยมมาแล้วและจะใคร่เรียนวิชาชีพและศิลปวิทยาศาสตร์ เพื่อตั้งตนเป็นผู้มีความคิดของราษฎรและทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือรับตำแหน่งรับผิดชอบขั้นสูง” ทรงแบ่งอุดมศึกษาเป็น ๒ ชนิด กล่าวคือ “...๑. วิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มีความมุ่งหมายที่จะฝึกฝนให้กุลบุตรสามารถเห็นเหตุผลต้นปลายของสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้รอบตัว ฝึกฝนให้เป็นผู้รับผิดชอบและเป็นผู้นำราษฎรทั้งในสวนความคิดและกิจการ เป็นผู้ที่จะสามารถเสาะหาวิชาเข้ามาให้เป็นประโยชน์แก่คณะ ประดิษฐ์สิ่งทั้งงามและเป็นประโยชน์ขึ้น ๒. อาชีพวิทยา คือการฝึกฝนโดยจะเพาะที่จะทำให้กุลบุตรสามารถประกอบการทำงานในกิจการที่จะต้องมีการเตรียมโดยจะเพาะ เช่น แพทย์, ผู้กฎหมาย, พ่อค้า.”

พระองค์ท่านทรงวิเคราะห์ว่าการจัดการอุดมศึกษาในประเทศไทยในขณะนั้นมีความหลากหลายอยู่มาก ทรงเรียกว่ามีหลายชนิด และทรงถือว่ามหาวิทยาลัยที่มีอยู่นั้นยังไม่ใช่มหาวิทยาลัย

“... ๑.กระทรวงต่าง ๆ ได้ตั้งโรงเรียนขึ้นสำหรับฝึกผู้ที่จะเข้ารับราชการในกระทรวงนั้นโดยเฉพาะ

เช่น โรงเรียนนายร้อย นายดาบ ของกระทรวงกลาโหม
โรงเรียนนายเรือ ของกระทรวงทหารเรือ

๒.บางกระทรวงได้ตั้งโรงเรียนขึ้นสำหรับฝึกผู้ที่จะรับราชการในกระทรวงนั้นนั้น หรือกระทรวงอื่น ๆ หรือสำหรับทำการหากินส่วนตัว

เช่น จุฬาลงกรณ์ “มหาวิทยาลัย” ของกระทรวงธรรมการ

โรงเรียนกฎหมาย ของกระทรวงยุติธรรม

๓.พระศาสนาก็มีโรงเรียนชั้นอุดมศึกษา สำหรับผู้ที่จะศึกษาทางพระ

ศาสนา เช่น มหามกุฏวิทยาลัย

และโรงเรียนบาลีของพระอารามต่าง ๆ

๔.กระทรวงต่าง ๆ ที่ทำการเสาะหาวิชาหรือทำการปกครอง ก็ฝึกฝน

ผู้ทำการให้เป็นผู้เชี่ยวชาญไว้สำหรับใช้

กรมรักษาสัตว์น้ำของกระทรวงเกษตรธิการ

และกรมแยกธาตุ ของกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม

๕.คณะที่ไม่ใช่รัฐบาลโดยแท้ เช่น สภาอากาศสยาม ก็ได้ทำการ

อุดมศึกษาในทางวิทยาศาสตร์และพยาบาล

๖.ด้วยเหตุที่ในประเทศสยามยังไม่มีมหาวิทยาลัย กระทรวง ทบวง กรม และคณะเหล่าเสียดังกล่าว และเอกชน จึงมีการส่งนักเรียนออกไปเรียนต่างประเทศ ซึ่งต้องนับว่าเป็นวิธีสำคัญส่วนหนึ่งของการอุดมศึกษาของประเทศสยาม...”

ทรงประมวลสรุปว่า “...กิจการอุดมศึกษาของต่างประเทศโดยมากมักจะรวมอยู่ในสถานที่เรียกว่ามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอย่างที่น่าานาประเทศเข้าใจกันนั้นยังไม่มีในประเทศสยาม เราใช้มหาวิทยาลัยต่างประเทศเป็นส่วนนั้นของการอุดมศึกษาของเรา...”

ตามแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการสำรวจเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ (feasibility study) นั้นได้ทรงระบุนกรอบวัตถุประสงค์ไว้ชัดเจนยิ่ง

โดยทรงกำหนดไว้ให้ผู้ทำรายงานต้องพิจารณา ๔ ข้อ

“... ๑. รายงานพรรณนาถึงการเป็นไปได้ของกิจการต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกรอุดมศึกษาในสมัยนี้

๒. รายงานพรรณนาถึงโอกาสต่าง ๆ ที่ประเทศสยามซึ่งจะประกอบกรอุดมศึกษาและในแผนกใดบ้างของชีวิตราษฎร อุดมศึกษาจะนำประโยชน์มาให้มากที่สุด

๓. รายงานดำริการวางโครงการอุดมศึกษา ว่าด้วยหลัก ๓ ประการ...

หลักทุน

ก. ภายใต้กรอบงบประมาณที่โปรดให้อยู่เดี่ยวนั้น สำหรับอุดมศึกษาจะวางระดับหลักสูตรได้สูงเพียงใด และควรใช้เวลาเท่าใดที่จะให้การถึงระดับหลักสูตรที่ได้ตั้งขึ้นไว้

ข. ส่วนใดของรายจ่ายทั้งหมดของรัฐบาลควรอุทิศให้แก่การศึกษาและจากบที่อุทิศให้แก่การศึกษานี้ ส่วนใดควรจ่ายเป็นทุนสำหรับอุดมศึกษา จึงจะเพียงพอกับความต้องการของประเทศ

หลักเวลา

ถ้าให้ทุนน้อย แต่ระดับหลักสูตรสูงก็จำเป็นที่จะต้องให้เวลานาน ถ้าแม้ทุนมากและระดับหลักสูตรต่ำ เวลาที่ย่อมจะไม่ต้องให้มาก

หลักสูตร

ก. ควรพิจารณาว่าหลักสูตรอุดมศึกษาควรเป็นอย่างไร จึงจะมีส่วนกับปฐมและมัธยมศึกษา

ข. ระดับหลักสูตรอย่างใดจึงจะให้ผลเศรษฐกิจอันดีแก่บ้านเมือง

ค. ระดับหลักสูตรอย่างใดจึงจะรับการยกย่องไว้ใจจากต่างประเทศได้

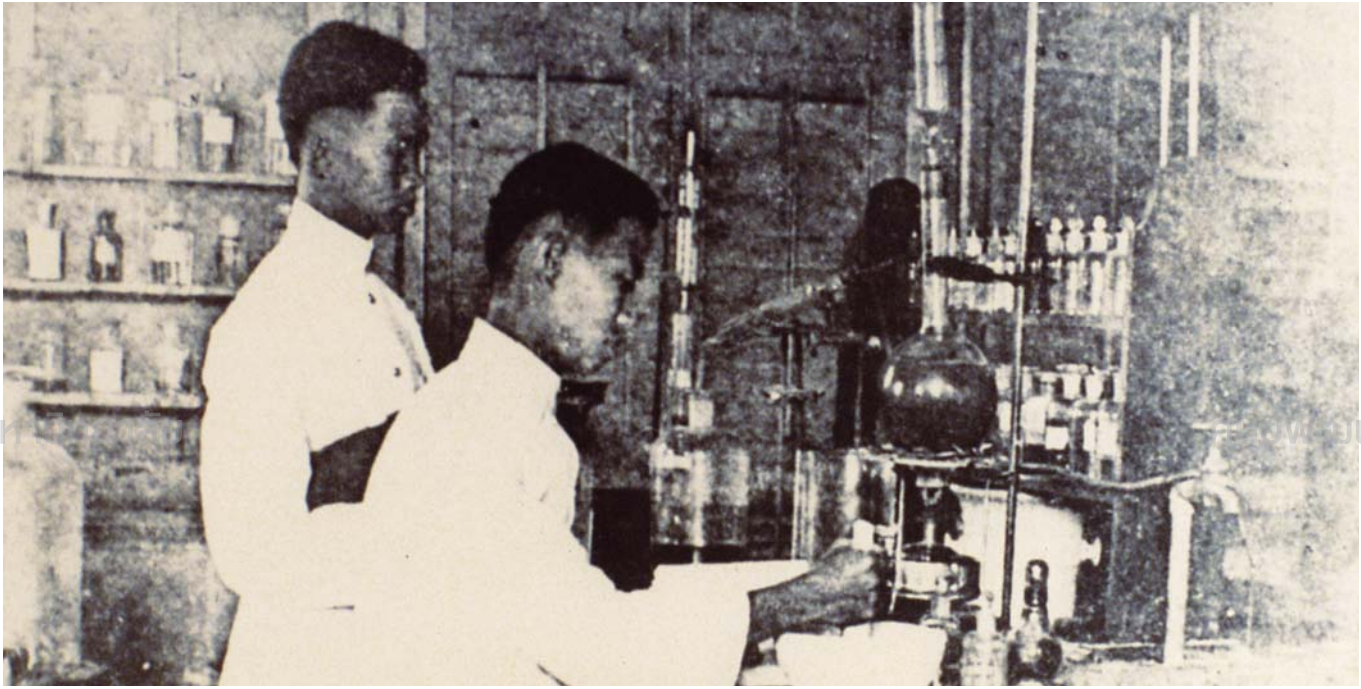
๔. รายงานวิธีจัดการมหาวิทยาลัย

ถ้าแม้เราตกลงเห็นว่า ควรมีมหาวิทยาลัยแล้ว จะต้องดำริว่า

ก. มหาวิทยาลัยนี้จะทำการสอนศิลปวิทยาศาสตร์กว้างขวาง หรือจะสอนวิชาชีพเท่านั้น หรือจะสอนทั้งสองอย่าง

ที่ ๓/๑๕๘ พระที่นั่งอัมพรสถาน
 วันที่ ๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๖
 ถึง พระองค์เจ้าทนิวัต,
 ตามหนังสือที่ ๕๓/๑๗๗ ลงวันที่ ๒๕ เดือน
 ก่อน, ขออนุญาตให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ปริญญา
 แพทยชั้น *Medicinae Baccalaureus* แก่หมักร
 เวชมน แพทยศาสตร์ ๑๘ คน ซึ่งสอบไล่ได้ใน
 พ.ศ. ๒๔๗๑ คราวหนึ่งเป็นพิเศษ ดังเหตุผลที่
 แลงมานั้น, ทราบแล้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. เมื่อจะสอนวิชาชีพแล้ว จะต้องวางระเบียบเสียให้แน่นอนว่าจะมีการติดต่อทดแทนกับโรงเรียนวิชาชีพของกระทรวงต่าง ๆ อย่างไร เพื่อไม่ให้งานซ้ำหรือแบ่งกัน

ค. การสอนที่มหาวิทยาลัยกับการส่งนักเรียนไปเรียนต่างประเทศต้องวางระเบียบให้ทดแทนกันเสีย เพื่อทั้งสองวิธีจะได้ไม่แก่งแย่งกัน
ง. จะต้องทำการเข้าใจแบ่งหน้าที่และอาณาเขตศกกิจการเสียกับโรงเรียนหรือสถานศึกษาเลยศักดิ์ขั้นอุดมศึกษา

จ. จะต้องวางระเบียบปกครองของมหาวิทยาลัยที่ตั้งขึ้นนี้ให้หลังกรอบราชการ และจัดการให้รัฐบาลรับรองยกย่องผู้เรียนสำเร็จออกมาตามสมควร

ปัจจุบันระหว่างกระทรวงต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนหลากหลายหลักสูตรในขณะนั้นน่าจะมีอยู่ไม่น้อย และน่าจะเป็นปัญหาสำคัญมากประการหนึ่งที่พระองค์ท่านทรงเล็งเห็น จึงได้ทรงสรุปท้ายรายงานข้อเสนอให้มีการสำรวจกันว่า “...รวบรวมใจความว่า ถ้าแม้การสำรวจนี้ทำให้เราตอบปัญหาได้ว่า เหตุใดจึงควรมี หรือไม่ควรมี มหาวิทยาลัยแล้ว และถ้าเรามาถึงซึ่งความเห็นว่ามีมหาวิทยาลัยนี้ เป็นกิจของชาติ ไม่ใช่กิจของกระทรวงใดกระทรวงหนึ่งโดยเฉพาะ ก็นับว่าได้ผลพอที่จะเสียเงินเสียเวลาได้ เพราะการที่จะลงมือทำการใหญ่โตซึ่งจะต้องเสียเงินมาก ถ้าทำด้วยรู้เหตุผลดีกว่า ทำการทดลองในมาตราใหญ่โต เป็นอุบายปกครองที่หนักแน่น แม้รัฐบาลไม่เห็นด้วยกับรายงานนี้ จะไม่รับทำตามทั้งหมดหรือแต่บางส่วน รายงานนี้ก็ประโยชน์ในฐานะเป็นพยานว่าเหตุใดรัฐบาลจึงไม่ทำตาม”

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ซึ่งในปัจจุบันอาจเรียกว่าเป็นพันธกิจของมหาวิทยาลัยนั้น สมเด็จพระบรมราชชนกทรงระบุถึงกิจของมหาวิทยาลัยแท้จริงว่ามี ๔ ประการหลัก กล่าวคือ

“...๑. การเสาะหาวิชา หรือเปิดโอกาสให้กุลบุตรได้เรียนทำการเสาะหาวิชา เลี้ยงดูทำนุบำรุงนักปราชญ์ผู้สามารถเสาะหาวิชา และใช้ผลอันนั้นมาสอนกุลบุตรได้ เป็นกิจสำคัญที่สุดของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเป็นต้นสมองความคิดของชาติ เป็นสถานเลี้ยง “คนดี” ของชาติ

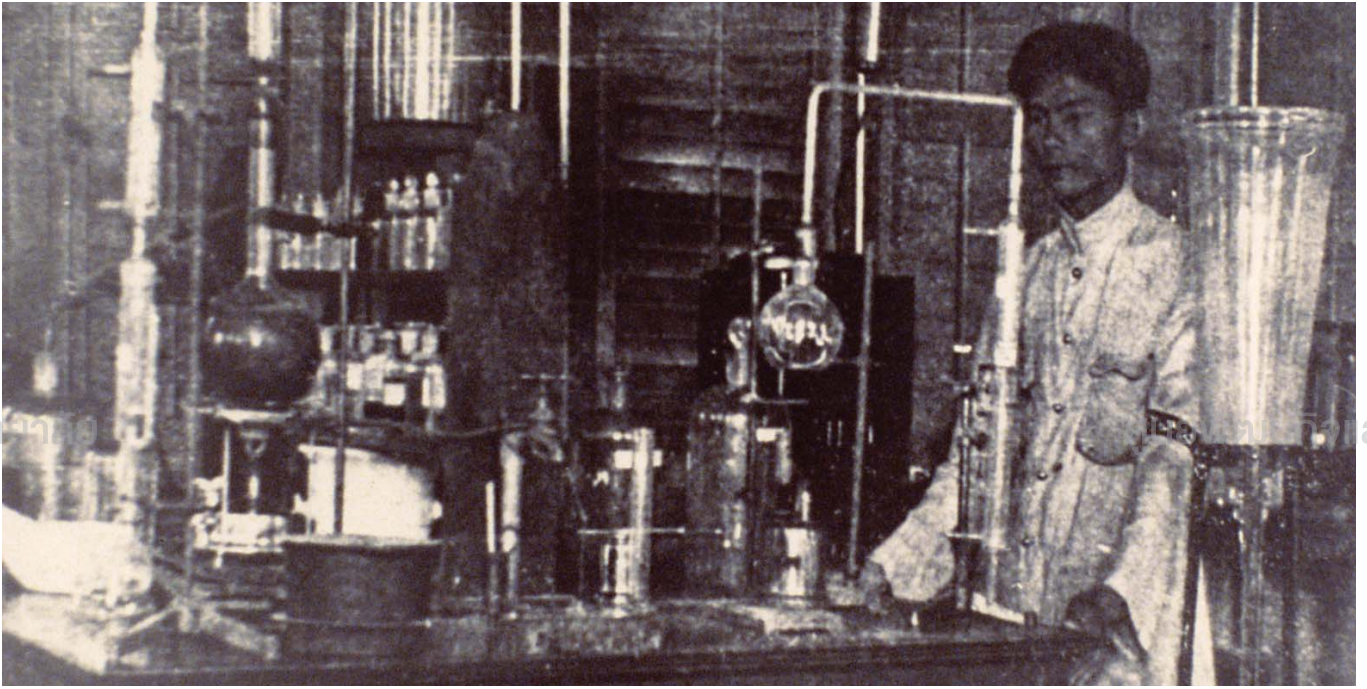
๒. ผลของการเสาะหาวิชานี้ ต้องเอามาวางเป็นแบบแผนสำหรับความประพฤติของชาติทั้งในทางธรรมะและวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเป็นหลักตัวอย่างเป็นเครื่องวัด เป็นที่เก็บรวบรวมและจำหน่ายเผยแพร่ความคิดของชาติของเราเอง และช่วยทำการติดต่อกับคณะที่มีหน้าที่คล้ายกันของนานาชาติ

๓. มหาวิทยาลัยมีกิจสอนกุลบุตร ศิลปวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ผู้มาเรียนมีความรู้กว้างขวาง เห็นเหตุใกล้ไกลและใช้ความคิดที่ได้บังเกิดขึ้นด้วยการเรียนเป็นผลประโยชน์แก่คณะ นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยอาจจะต้องตั้งโรงเรียนฝึกฝนวิชาชีพบางชนิดที่ต้องมีพื้นฐานศิลปวิทยาศาสตร์

๔. มหาวิทยาลัยมีกิจสอบไล่กุลบุตร เพื่อวัดความรู้ความสามารถและรับรองเป็นพยานโดยการให้ปริญญาแก่ผู้ที่สมควร

พระองค์ท่านทรงเล็งเห็นว่า “การวิจัย” เป็นกิจสำคัญที่สุดของมหาวิทยาลัย ซึ่ง “คน” หรือ “ปราชญ์” หรือ “คนดี” เป็นผู้มอบบทบาทหน้าที่สำคัญในการวิจัย จึงต้องบำรุงรักษาปราชญ์หรือคนดีของมหาวิทยาลัยไว้ ความรู้และองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้นต้องนำมาจัดระบบความรู้ เพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งอ้างอิงหรือเป็น source of reference ของชาติ แล้วมหาวิทยาลัยจึงนำความรู้ที่นั้นมาสอนหรือเผยแพร่ต่อไป พระองค์ท่านจึงทรงสรุปความว่า “กิจการของมหาวิทยาลัยมีหัวข้อ

๔ ประการนี้ ในประเทศสยามมิได้รวมอยู่ในคณะ “มหาวิทยาลัย” แท้จริง “มหาวิทยาลัย” ทำแต่การสอนเท่านั้น ฉะนั้นเมื่อมีตำราจะมีมหาวิทยาลัยขึ้นจริง ๆ จึงต้องนับว่าเป็นของใหม่ และเป็นของใหม่ที่ยังไม่เคยทำ ก่อนจะทำจึงควรรู้ต้นทุนเสียก่อน...”

แนวพระราชดำริเรื่องธรรมาภิบาลในมหาวิทยาลัย

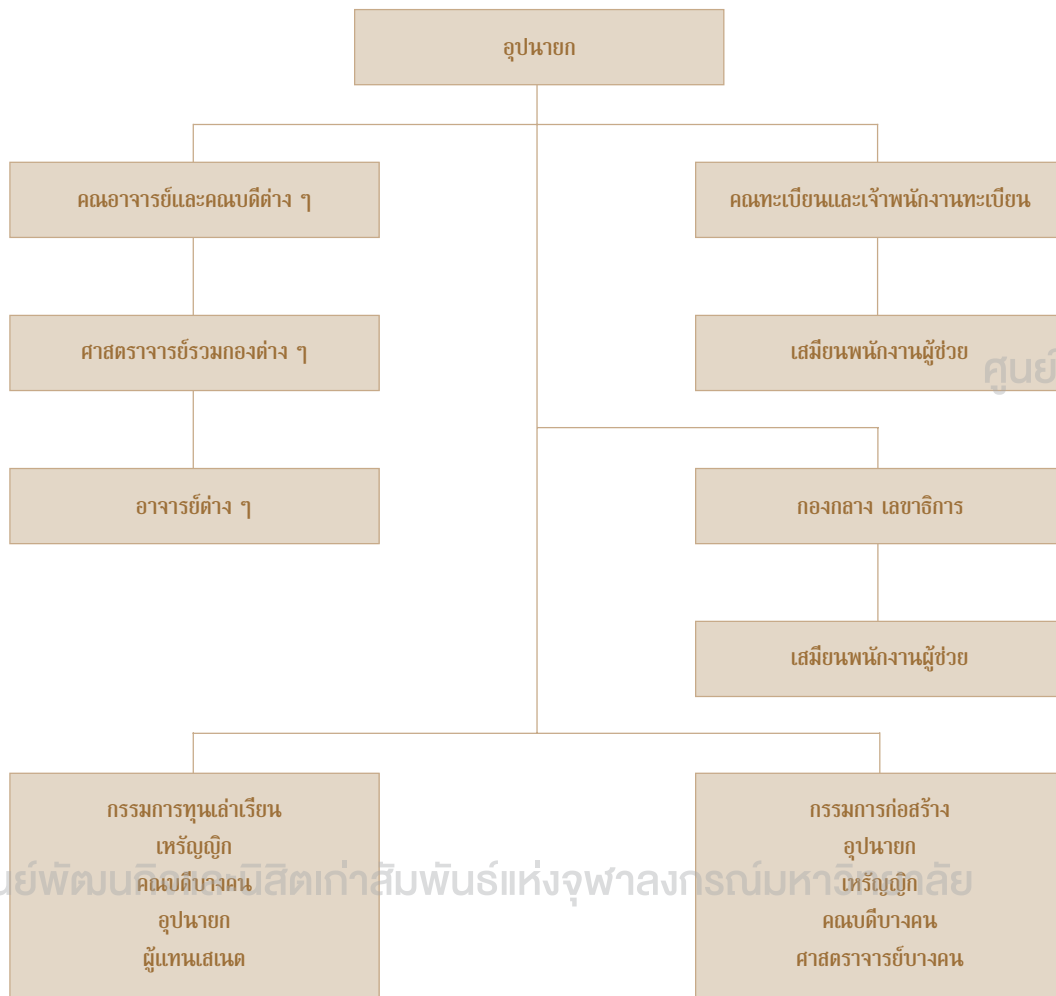
แนวพระราชดำริของสมเด็จพระบรมราชาชนกในเรื่องมหาวิทยาลัยนั้นแสดงชัดเจนถึงอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยที่อาจารย์เรียกในภาษาปัจจุบันว่าธรรมาภิบาลในมหาวิทยาลัย ทรงแสดงให้เห็นว่าหน้าที่หรือพันธกิจของมหาวิทยาลัยในประเด็นหลัก ๆ ทั้ง ๔ ประการดังกล่าวข้างต้นนั้นมิได้มีขึ้นหรือเป็นไปโดยลำพัง แต่เป็นไปโดยได้รับมอบหมายเป็นพิเศษแตกต่างไปจากหน่วยงานอื่น ๆ ในภารกิจอื่น ๆ ทั้งสิ้น ดังที่ทรงบันทึกในรายงานฉบับนั้นว่า “...จึงขอวางโครงการลงไว้ว่า รัฐบาลจะโปรดให้กรรมสิทธิพิเศษแก่สภากรรมการมหาวิทยาลัยให้เป็นองค์คณะ มีสิทธิประกอบการค้นคว้า การสอน การให้ปริญญา การถือเอาหรือจำหน่ายหรือเป็นเจ้าของทรัพย์สิน เป็นโจทย์จำเลยในศาลต่าง ๆ ได้เหมือนบุคคล...” ดังนั้นสภากรรมการมหาวิทยาลัย (หรือสภามหาวิทยาลัยในปัจจุบัน) ในรูปขององค์คณะบุคคลก็ต้องมีความรับผิดชอบในการตัดสินใจดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายนั้นด้วย ความรับผิดชอบนั้นก็คือจะต้องรับผิดชอบต่อผู้มอบหมายซึ่งก็คือรัฐบาลนั่นเอง ความเข้าใจในประเด็นนี้ปรากฏจากตรรกหรือความเป็นเหตุเป็นผลที่ได้ทรงยกขึ้นอธิบายเรื่องปริญญา เมื่อรัฐบาลมอบหมายให้มหาวิทยาลัยทำการสอบไล่และประสาทปริญญาแก่ผู้สอบไล่ได้

“...ปริญญานี้มีติดกับยศหรือบรรดาศักดิ์ ในฐานะที่เป็นเครื่องแสดงความรู้ ความสามารถ มิใช่แสดงตำแหน่งราชการหรือพระราชนิยม ในประเทศสยาม เราเข้าใจกันว่าสิทธิที่จะตั้งใครเป็นองค์ใดนั้นอยู่ในพระเจ้าแผ่นดินพระองค์เดียว ซึ่งเป็นความจริง ยศ บรรดาศักดิ์ อาจเรียกถึงความยกย่องจากพลเมืองสยามทุกคน ผู้ที่ยกย่องรัฐบาลและจากต่างประเทศที่มีสัญญาที่ถ้อยที่ถ้อยยกย่องกันแลกัน แม้รัฐบาลหรือบุคคลใดไม่ยกย่องบรรดาศักดิ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามพระราชทานแล้ว ก็เท่ากับไม่ยกย่องรัฐบาลของพระองค์ ฝ่ายปริญญาอันมีถือหลักวิชาเป็นเกณฑ์ และคณะวิชาต่าง ๆ มักได้รับการสมมติตั้งตัวเป็นอิสระในปัญหาความคิด ฉะนั้นถ้าแม้พระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานปริญญาแล้ว เมื่อภราดรนักปราชญ์ของคณะใดจะไม่ยกย่องด้วยอ้างว่าบทพร้องในทางวิชา ก็จะเป็นองค์เสียพระเกียรติยศ จึงควรมอบความรับผิดชอบพระราชทานแก่คณะที่พร้อมด้วยคุณวุฒิที่ภราดรนักปราชญ์ได้ยกย่องแล้ว กล่าวคือคณะผู้ที่ได้รับปริญญาจากผู้ทรงอำนาจเต็มใจกิจนี้ และถ้าพิจารณาไปแล้ว มีเท่ากับรัฐบาลได้ให้ปริญญา เพราะรัฐบาลเป็นผู้ให้สิทธิแก่คณะมหาวิทยาลัยให้ให้ปริญญา จึงเป็นการให้ทางอ้อมโดยที่ไม่เป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องวิชา...”

ด้วยหลักธรรมาภิบาลนั่นเอง พระองค์ท่านจึงทรงเห็นว่า **มหาวิทยาลัยต้องเป็นอิสระ** โดยนัยที่น่าจะหมายถึง autonomy เพื่อให้มหาวิทยาลัยสามารถประกอบพันธกิจตามอำนาจหน้าที่และด้วยความรับผิดชอบดังกล่าวนั้นได้อย่างดี ความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัยหรือ autonomy นั้นคือการไม่อยู่ในสายงานราชการในทำนองเดียวกับหน่วยงานราชการอื่น ๆ ตามที่ได้ทรงระบุไว้ในรายงานความเห็นเรื่องโครงการมหาวิทยาลัยเช่นกันว่า “...๑. มหาวิทยาลัยควรเป็นองค์อิสระขึ้นแก่พระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยตรง หรือขึ้นแก่คณะอภิรัฐมนตรี เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด และเคมบริดจ์ก็ขึ้นกับเฮาส์ออฟลอร์ด มิได้ขึ้นกับบอร์ดออฟเอ็ดดูเคชั่น...”

ประเด็นที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กันคือ **เสรีภาพทางวิชาการ** หรือ academic freedom ซึ่งมีนัยว่ามหาวิทยาลัยต้องได้รับเสรีภาพทางวิชาการ เพื่อให้การทำหน้าที่ของมหาวิทยาลัยบรรลุผลโดยเฉพาะในการวิจัยเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง และเสรีภาพทางวิชาการนั้นก็จะต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลด้วย กล่าวคือ “...๒. เพื่อที่มหาวิทยาลัยจะประพฤตินำหน้าที่ที่เข้าใจกันว่าเป็นกิจของมหาวิทยาลัย รัฐบาลจะต้องให้กรรมสิทธิพิเศษแก่มหาวิทยาลัย ก. ทำการค้นคว้าหาความจริงในทางธรรมและในทางวิทยาศาสตร์ได้โดยสะดวก ด้วยความปกป้องรักษาของรัฐบาล ข. นำความรู้และความคิดที่สอดส่องมาได้นี้มาแพร่หลายสอนกุลบุตร ด้วยความมุ่งหมายให้แผ่ประโยชน์แก่บ้านเมืองและแก่โลก...”

แนวพระราชดำริเรื่ององค์กรและโครงสร้างของมหาวิทยาลัย

แนวพระราชดำริของสมเด็จพระบรมราชาชนกนั้นมีความต่อเนื่องสอดคล้องเป็นอย่างดี เพราะนอกจากทรงเล็งเห็นถึงความจำเป็นและเหตุผลที่มหาวิทยาลัยต้องเป็นอิสระ และมีเสรีภาพทางวิชาการ ด้วยระบบธรรมาภิบาลที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้ที่มีมอบหมาย (grant) กรรมสิทธิ์พิเศษให้คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ยังได้ปรากฏแนวพระราชดำริถึงรายละเอียดเกี่ยวกับองค์กรและโครงสร้างของมหาวิทยาลัยที่จะรองรับธรรมาภิบาลนั้นด้วย ดังที่ปรากฏในลายพระหัตถ์ที่ว่า

“...สภากรรมการนี้จะตั้งขึ้นด้วยพระบรมราชโองการ มีสมาชิกตามหน้าที่ และสมาชิกผู้ที่จะทรงโปรดตั้งขึ้น มีสภานายกเป็นประธาน

สภานี้มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการมหาวิทยาลัยแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรืออภิรัฐมนตรี และมีสิทธิที่นายกของสภาจะทำการติดต่อกับกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ

สภานี้จะมีอุปนายกเป็นผู้อำนวยการประจำตำแหน่ง รับผิดชอบต่อสภาปกครองมหาวิทยาลัยทั้งหมด

การปกครองมหาวิทยาลัยจะแบ่งเป็นสามแผนก

๑. คณะวิชา อุปนายกเองเป็นวิชาธิการ

๒. คณะเสนาบดี มีประธานของเสนาบดีเป็นประธาน มีหน้าที่ช่วยอุปนายกจัดการปกครองภายใน

๓. คณะผลประโยชน์ มีเหรียญกษัตริย์ของมหาวิทยาลัยเป็นหัวหน้า คณะวิชาแบ่งเป็นคณะวิชาต่าง ๆ เช่น แพทย์ อักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เป็นต้น มีคณบดีเป็นประธาน มีศาสตราจารย์และผู้ช่วยศาสตราจารย์เป็นแม่กอง ศาสตราจารย์มีสภากรรมการเป็นผู้ตั้ง ด้วยความรับรองแนะนำของคณบดีและอุปนายกเสนาบดี เป็นคณะที่เลือกขึ้น มีผู้แทนจากคณาจารย์ คณะทรัพย์สินสมบัติ คณะนักเรียน ล้วนเป็นผู้ที่ได้ถูกเลือกมาทั้งนั้น

มีหน้าที่เสนอความเห็นแก่สภา และมีสิทธิที่จะทำกฎข้อบังคับปกครองภายใน เกี่ยวด้วยการเลือกนักเรียนเข้า การปกครองการอยู่กินของนักเรียน การไล่นักเรียนออก การร่างกฎปริญญา กฎข้อบังคับที่เสนอดำเนินนี้ต้องได้รับอนุมัติจากอุปนายกจึงจะเป็นกำลัง

คณะผลประโยชน์เป็นคณะที่สภาจะได้ตั้งขึ้นสำหรับปกครองผลประโยชน์ของมหาวิทยาลัย ดูแลการจ่ายเงินผลประโยชน์ การก่อสร้าง รักษาทรัพย์สินสมบัติ และติดต่อกับกระทรวงกรมการในเรื่องเงินทุนที่ได้โปรดอุดหนุนจากรัฐบาล...”

แนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจอุดมศึกษาและการเงินมหาวิทยาลัย

แนวพระราชดำริเรื่องการจัดการทรัพย์สินและผลประโยชน์ดังกล่าวข้างต้นน่าจะหมายความชัดเจนถึง **ความมีอิสระทางการเงิน** ของมหาวิทยาลัย นอกเหนือจาก**ความมีอิสระทางวิชาการ** โดยเฉพาะการที่มหาวิทยาลัยจะต้องดูแลและจัดหาผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นจากทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยเอง

ประเด็นนี้ปรากฏชัดเจนในเรื่อง **การเงินมหาวิทยาลัย** หรือ university finance สมเด็จพระบรมราชชนก ทรงระบุ**แหล่งที่มาของรายได้**ของมหาวิทยาลัย (คือ sources of fund) ไว้ชัดเจนเป็น ๔ แหล่งรายได้จากแต่ละแห่งจะสามารถนำไปใช้จ่ายในด้านใดได้บ้าง (คือ uses of fund) และการตรวจสอบ (คือ auditing) เพื่อยืนยันถึงหลักธรรมาภิบาลทั้งในแง่ความโปร่งใสและความพร้อมรับการตรวจสอบ

“...มหาวิทยาลัยมีสิทธิที่จะมีทุนเป็นเงินหรือทรัพย์สินสมบัติ ที่ดิน มีรายได้สี่ประการ

๑. รายได้จากกองผลประโยชน์

๒. รายได้จากนักเรียน

๓. รายได้จากเรียไ้หรือเงินอุทิศ

๔. รายได้เป็นทุนที่ได้โปรดอุดหนุนจากรัฐบาล

รายได้ ๑ กับ ๒ นั้นสภาจะใช้ได้โดยไม่มีจำกัดความมุ่งหมาย

รายได้ ๓ นั้นสุดแล้วแต่ความจำกัดของผู้อุทิศ

รายได้ ๔ มีจำกัดตามกฎหมายข้อไขที่จะเป็นหน้าที่ของกระทรวงธรรมการ ผู้รับเงินนี้มาจากกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะวางลงให้สภาปฏิบัติ

ทุนที่ได้โปรดอุดหนุนนี้จะแบ่งออกได้เป็นสองชนิด

ทุนชั่วคราวคราวเป็นก้อนสำหรับก่อสร้างหรือขยายกิจการ

ทุนประจำปีสำหรับเป็นเงินเดือนเจ้าหน้าที่หรืองบประมาณใช้จ่ายใน

กองต่าง ๆ กระทรวงพระคลังฯ มีสิทธิที่จะเข้าไปตรวจการจำหน่ายทุนที่ได้โปรดอุดหนุนทุกเวลา และสภาจะต้องเชิญเจ้าพนักงานให้ตรวจรายจ่ายรายจ่ายทุนชนิดอื่นเป็นครั้งเป็นคราวเพื่อเพิ่มความไว้วางใจ...”

นัยสำคัญของแนวพระราชดำรินี้มีความหมายชัดเจนอย่างยิ่งในตัวเองว่าการเงินอุดมศึกษา หรือ financing higher education คืออะไร อย่างไรก็ตาม แนวพระราชดำรินี้ในระดับมหภาคยิ่งให้ความหมายที่ชัดเจนมากขึ้นอีก โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการอุดมศึกษา อันได้แก่สัดส่วนของงบประมาณแผ่นดินที่จัดให้แก่การศึกษาของชาติ และส่วนแบ่งงบประมาณอุดมศึกษาจากงบประมาณเพื่อการศึกษทั้งหมด แนวพระราชดำรินี้รวมถึงการพิจารณาความคุ้มทุนในการลงทุนทางการอุดมศึกษา และพิจารณาถึงต้นทุน-ผลได้หรือ cost-benefit ของการลงทุนทางการอุดมศึกษานั้น กับการพิจารณาถึงต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยหรือ unit cost ประโยชน์เศรษฐกิจศาสตร์อุดมศึกษาที่ถอดความได้จากแนวพระราชดำรินี้ปรากฏในรายงานความเห็นในเรื่องการสำรวจการศึกษาเพื่อประกอบพระบรมราชโองบาย เรื่องการตั้งมหาวิทยาลัย ด้วยลายพระหัตถ์ตอนหนึ่งความว่า

“... แผนก ๒ ปัญหาเศรษฐกิจแห่งอุดมศึกษา

ก. รายได้ของประเทศสยามทั้งประเทศ จะมีพอที่จะทำการอุดมศึกษาชนิดใด

ข. รายจ่ายของประเทศส่วนใดตกเป็นประโยชน์แก่อุดมศึกษา

ค. รัฐบาลใช้เงินค่าศึกษาเท่าใด และในรายจ่ายนี้ตกเป็นประโยชน์แก่อุดมศึกษาเท่าใด

ง. รายได้ของรัฐบาลชนิดใด จำนวนเท่าใดอาจมาใช้เป็นอุดหนุนศึกษาได้

แผนก ๓ การอุดมศึกษาที่มีอยู่เดี๋ยวนี้

ก. คณะอุดมศึกษาที่มีอยู่ในประเทศเดี๋ยวนี้เป็นอย่างไรบ้าง มีไปลิสี่อย่างไร ค่าใช้จ่ายสมกับผลที่ได้หรือไม่

ข. การเปรียบเทียบผลประโยชน์และเงินที่เสียไป คิดเฉลี่ยจำนวนผู้เรียน ค. บุคคลชนิดใดเป็นผู้มาเรียนอุดมศึกษา และเมื่อเรียนเสร็จแล้วได้เพิ่มราคาทางการเมือง, ทางเศรษฐกิจ, ทางจรรยา, ทางราชการ, ทางสุขภาพอย่างไรบ้าง

ง. วิธีส่งนักเรียนไปต่างประเทศ มีส่วนและมีผลผลิตกับผู้ที่ได้รับอุดมศึกษาในประเทศสยามอย่างไรบ้าง

แผนก ๔ การมหาวิทยาลัย

ก. “มหาวิทยาลัย” ที่มีอยู่เดี๋ยวนี้ มีเงินและทรัพย์สินสมบัติเท่าใด ได้รับความอุดหนุนจากรัฐบาลในทางใด จากสาธารณชนในทางใด ผลที่ได้สมกับเงินที่เสียไปหรือไม่ ได้เต็มความรู้ความชำนาญให้แก่รัฐบาลอย่างไรบ้าง เป็นสิ่งจำเป็นเพียงใด...”

ประเด็นที่น่าสนใจมากเป็นพิเศษคือแนวพระราชดำริทางเศรษฐศาสตร์การศึกษาว่าค่าเล่าเรียนเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นส่วนแบ่งรายจ่าย (หรือ expenditure share) ที่ผู้เรียนหรือครอบครัวควรต้องรับภาระ เนื่องจากตนเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการศึกษานั้นด้วย ซึ่งแนวความคิดเศรษฐศาสตร์สาธารณะในปัจจุบันได้ใช้หลักการว่า “ผู้ได้ประโยชน์พึงรับภาระค่าใช้จ่ายในการให้ได้มาซึ่งประโยชน์นั้น หรือ who gains pays และไม่มีภาระได้ประโยชน์โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือ no free lunch เพราะจะต้องให้ทรัพยากรส่วนหนึ่งอยู่ดี” แนวพระราชดำรินั้นจึงล้าสมัยมากในขณะนั้น และทันสมัยอย่างยิ่งในขณะนี้ ประจักษ์พยานนั้นปรากฏในลายพระหัตถ์บางตอนที่ทรงตอบนายขุนใช้ แม้นมาศ เมื่อ ๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๒ ซึ่งได้ถวายฎีกาพิเศษต่อพระองค์ นอกเหนือจากที่ได้ถวายฎีกาแต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อขอพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณลดค่าเล่าเรียนลง ภายหลังจากที่มีการปรับขึ้นค่าเล่าเรียนชั้นมัธยมศึกษา ลายพระหัตถ์ที่ทรงตอบนั้น หนังสือพิมพ์รายวันกรุงเทพฯ เดลินิวส์ ได้นำมาลงพิมพ์ ฉบับวันที่ ๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๒ ในหัวข้อเรื่อง “พระเกียรติคุณทูลกระหม่อมสงขลาฯ ยังไพโรจน์อยู่”

“...ข้าพเจ้าเองไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องด้วยการดำเนินการศึกษาในประเทศสยาม แต่มีความสนใจในเรื่องนี้เป็นอันมาก จึงขอถือโอกาสนี้ชี้แจงกับท่านเป็นอันมิตรพูดกับมิตรว่า การศึกษานั้นเป็นคุณล้ำเลิศ และของดีทุกอย่างต้องมีราคาสูง ถ้าไม่มีราคาสูงแล้วจะดีอย่างไรได้ การตั้งโรงเรียนและจะบำรุงให้ดีขึ้น ก็ต้องการเงินบำรุง เป็นธรรมดาอยู่เองที่ผู้รับผลประโยชน์จะต้องเป็นผู้บำรุง จึงต้องเก็บเงินจากผู้ที่จะเข้าเรียน

จริงอยู่ รัฐบาลมีกิจที่จะให้การศึกษแก่ราษฎร จึงได้มีการเก็บเงินรัชูปการจากราษฎรชายฉกรรจ์ทุกคน และเก็บเงินค่าศึกษาฟรีโดยเฉพาะในบางมณฑล เพื่อทำการศึกษาสำหรับประชาชน ราษฎรของอาณ และยังมีค่านิยมน้อยในการศึกษา จึงต้องเก็บแต่น้อย เมื่อเก็บได้น้อยจำจะต้องมีโรงเรียนที่มีหลักสูตรแต่ชั้นต่ำ คือ ประถมศึกษาเท่านั้น เพราะเงินรายนี้ได้มาจากราษฎรโดยมาก ผลประโยชน์ก็ย่อมจะต้องแผ่ไปให้ตกแก่ชนหมู่มาก ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงมุ่งบำรุงประถมศึกษาเป็นส่วนมาก จะเก็บ

เงินจากหมู่มากมาบำรุงโรงเรียนมัธยมสูง ๆ เช่น โรงเรียนที่ท่านได้กล่าวนามมานั้น สำหรับชนหมู่นั้นนั้น เชื่อว่าไม่ถูกต้องของการปกครอง ด้วยเหตุฉะนี้ เมื่อมีผู้ประสงค์จะได้รับการศึกษาสูงขึ้นไป บุคคลผู้นั้นก็จะต้องให้ราคาสูงแลกเปลี่ยนกับประโยชน์ที่ตนจะได้ เห็นว่าเป็นการยุติธรรม เมื่อเปรียบเทียบถึงการใช้จ่ายสำหรับการศึกษาในบ้านเมืองที่ใกล้เคียงกับประเทศของเราแล้ว จะเห็นได้ว่าประเทศสยามยังจ่ายเงินสำหรับการศึกษาน้อยนัก ถ้าจะพิจารณาต่อไปแล้วก็จะแลเห็นว่า คนไทยเรายังไม่มีความนิยมในการศึกษา

แต่เมื่อพิจารณาถึงสถิติของการใช้จ่ายสำหรับชนิดของการศึกษาต่าง ๆ แล้ว จะแลเห็นได้ว่าประเทศสยามกลับเป็นประเทศที่ใช้จ่ายเงินสำหรับมัธยมศึกษามากกว่าประเทศอื่น ข้าพเจ้าระลึกได้ว่าประเทศญี่ปุ่นจ่ายประมาณ ๑๓ เปอร์เซ็นต์ ของรายจ่ายการศึกษาทั้งหมดให้แก่โรงเรียนมัธยม รัฐบาลฟิลิปปินส์จ่ายประมาณ ๑๑ เปอร์เซ็นต์ รัฐบาลอินเดียจ่ายประมาณ ๑๔ เปอร์เซ็นต์ แต่รัฐบาลสยามจ่ายถึง ๑๗ เปอร์เซ็นต์ ประเทศยุโรปและอเมริกาจ่ายกันประมาณ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ฉะนั้นจะว่ารัฐบาลสยามบำรุงโรงเรียนมัธยมน้อยไปนั้นเห็นจะไม่ได้ ถ้าจะว่าเพียงแต่รัฐบาลสยามบำรุงการศึกษาทั่วไปยังน้อยอยู่ก็ว่าได้ แต่ข้าพเจ้าก็ชี้เหตุผลให้แล้วว่าเพราะเรายังขาดความนิยม

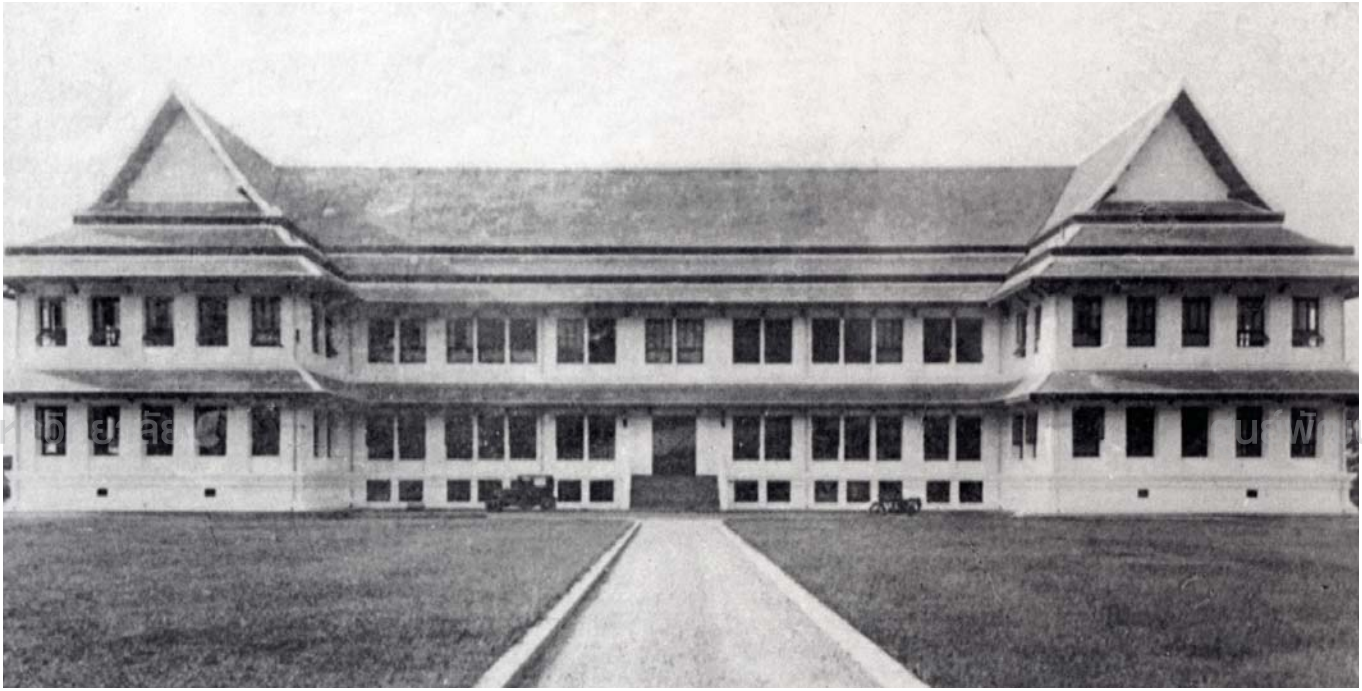
คราวนี้กล่าวถึงความชำนาญของข้าพเจ้าเอง ในเรื่องการศึกษาในประเทศสยาม ข้าพเจ้าสนใจในการศึกษามาก จึงมีผู้มาปรึกษาถึงการศึกษารายของบุตรและธิดาหลายราย และบางรายก็มาขอความอุดหนุน แทบทุกรายข้าพเจ้าได้มีโอกาสพิจารณาจนประมาณค่าใช้จ่ายของครอบครัวนั้น เห็นว่าโดยมากเขาตั้งรายจ่ายสำหรับการอยู่กิน การแต่งกาย การทำนุญ การรับแขก การเล่น และการมหรสพ แต่น้อยรายที่ตั้งรายจ่ายสำหรับการศึกษา ในโรงเรียนสตรีแห่งหนึ่งมีนักเรียนหลายรายที่มุ่งขึ้นแพรว สวมเสื้อแพร และแต่งเครื่องเพชรทอง แต่ไม่มีเงินมาใช้ค่าเล่าเรียน มีมารดาของเด็กหลายคนมาร้องให้อ่อนนวยนให้ข้าพเจ้าออกเงินให้แก่บุตรของเขาได้เล่าเรียน แต่ตนเองนั้นนั่งรถยนต์มา และสวมแหวนเพชรทั้งสองมือ เมื่อยกผ้าเช็ดหน้าขึ้นเช็ดหน้าตาครั้งใด แสงเพชรก็แวบวามเข้าตาข้าพเจ้า รู้สึกว่าดูจเหมือนนิเอนาขายกฤษในเรื่องละคร เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะให้ข้าพเจ้าเชื่ออย่างไรได้ว่าผู้นั้นยากจน จนถึงไม่มีเงินจะให้การศึกษาแก่ลูกของตนเอง

รวมใจความว่า รายจ่ายสำหรับการศึกษานั้นยังไม่มีตำแหน่งในงบประมาณของครอบครัวคนไทย

มิใช่แต่การศึกษาที่ขึ้นราคาเท่านั้น น้ำมันรถยนต์ก็ขึ้นราคา บุหรี่ สุรา การดูภาพยนตร์ก็ขึ้นราคาเหมือนกัน แต่ก็ไม่เห็นมีใครร้องว่าไม่มีเงินสำหรับบำรุงของเหล่านี้ ก็เพราะครอบครัวไทยเรารับสิ่งของเหล่านี้ ให้มีตำแหน่งอยู่ในงบประมาณของการใช้จ่ายแห่งครอบครัว ยังไม่เห็นมีใครเลิกการสูบบุหรี่ ดื่มสุรา เพราะราคาของเหล่านี้แพงขึ้น

ด้วยเหตุเหล่านี้ ข้าพเจ้าจึงเห็นวิธีแก้ปัญหาเรื่องนี้ จำจะต้องพยายามให้เกิดความนิยมในการศึกษามากขึ้นทั้งในที่สูงและที่ต่ำ ให้เกิดความเล็งเห็นว่า **การศึกษานั้นเป็นสิ่งจำเป็น** และเห็นว่าตัวท่านก็เป็นผู้มีความคล่องแคล่วในการแต่งหนังสือ ควรคิดอ่านแต่งเรื่องราวต่าง ๆ ชักชวนให้คนเรานิยมเห็นว่า **การศึกษานั้นเป็นสิ่งควรซื้อด้วยทุนทรัพย์อันมีค่าเหมือนอาหารหรือเครื่องแต่งกายจะนั้น** มนุษย์เราทุกคนยินดีแต่งกายบางคนลงทุนแต่งกายมากกว่ารายได้เสียอีก กล่าวคือ เสมียนเงินเดือนสามสิบบาท ต้องนุ่งผ้าม่วงสวมถุงรองเท้าเหมือนพระยาเงินเดือน ๕๐๐ บาท **เหตุใดเราจึงยอมเสียเงินแต่งแต่กาย และทำไมเราจึงจะไม่ยอมเสียเงินค่าปัญญาบ้าง**

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ท่านสนใจในเรื่องนี้ จึงขอวิงวอนให้ใช้ความรู้ความสามารถของท่านมาช่วยกันหาวิธีช่วยบิดา มารดา ผู้ปกครองของเด็กรักเรียนกันบ้างเถิด”

บทถวายราชสดุดี

ตามที่ได้บรรยายเพียงสังเขปนั้น เป็นที่ประจักษ์แจ้งว่าสมเด็จพระบรมราชชนกทรงมีคุณูปการใหญ่หลวงยิ่งนักต่อการศึกษาของประเทศ โดยเฉพาะต่อวงการอุดมศึกษา แม้ว่าพระองค์ท่านทรงพระชนม์ชีพเพียงไม่นาน และทรงอุทิศเวลาสำหรับการอุดมศึกษาเพียงไม่กี่ปี แต่พระปรีชาญาณของพระองค์ท่านได้แสดงถึงฐานะความเป็นปราชญ์ของแผ่นดิน พระราชจริยวัตรในขณะทรงเป็นครุณั้นงดงามยิ่งนัก ทั้งในด้านวิธีการสอน และการปฏิบัติพระองค์อย่างครูผู้เมตตาและทรงคุณธรรม สมพระฐานะที่เราทั้งหลายจะถวายเป็นการยกย่องพระองค์ท่านเป็นปราชญ์และครูของแผ่นดินเพื่อเราทั้งหลายจะได้ยึดถือปฏิบัติเยี่ยงนั้นด้วย อีกทั้งพระราชกรณียกิจที่ได้ทรงปฏิบัติทั้งในฐานะผู้แทนของรัฐบาลในการเจรจาความร่วมมือกับต่างประเทศ และในการปฏิรูประบบการศึกษาของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในวิชาแพทยศาสตร์และวิทยาศาสตร์พื้นฐาน ก็ได้ปรากฏถึงความทุ่มเทพระวรกาย และทรงวิริยะอุตสาหะ เหนืออื่นใดจนกระทั่งบรรลุความสำเร็จอย่างสูงยิ่ง ทำให้เป็นที่เชื่อมั่นศรัทธาของต่างประเทศและให้การยอมรับในมาตรฐานอุดมศึกษาที่จัดในครั้งนั้น ยิ่งกว่านั้น ด้วยเวลาอันสั้นเพียงน้อยนิด ก็ยังได้ทรงแสดงพระราชดำริด้วยลายพระหัตถ์ถึงปรัชญาหลักการ และการจัดการมหาวิทยาลัยแท้จริง พระปรีชาญาณที่สะท้อนจากความในลายพระหัตถ์นั้นปรากฏทั้งเรื่องธรรมาภิบาล การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสีย ความพร้อมรับการตรวจสอบ เศรษฐกิจและการเงินของมหาวิทยาลัย เสรีภาพทางวิชาการ และความ

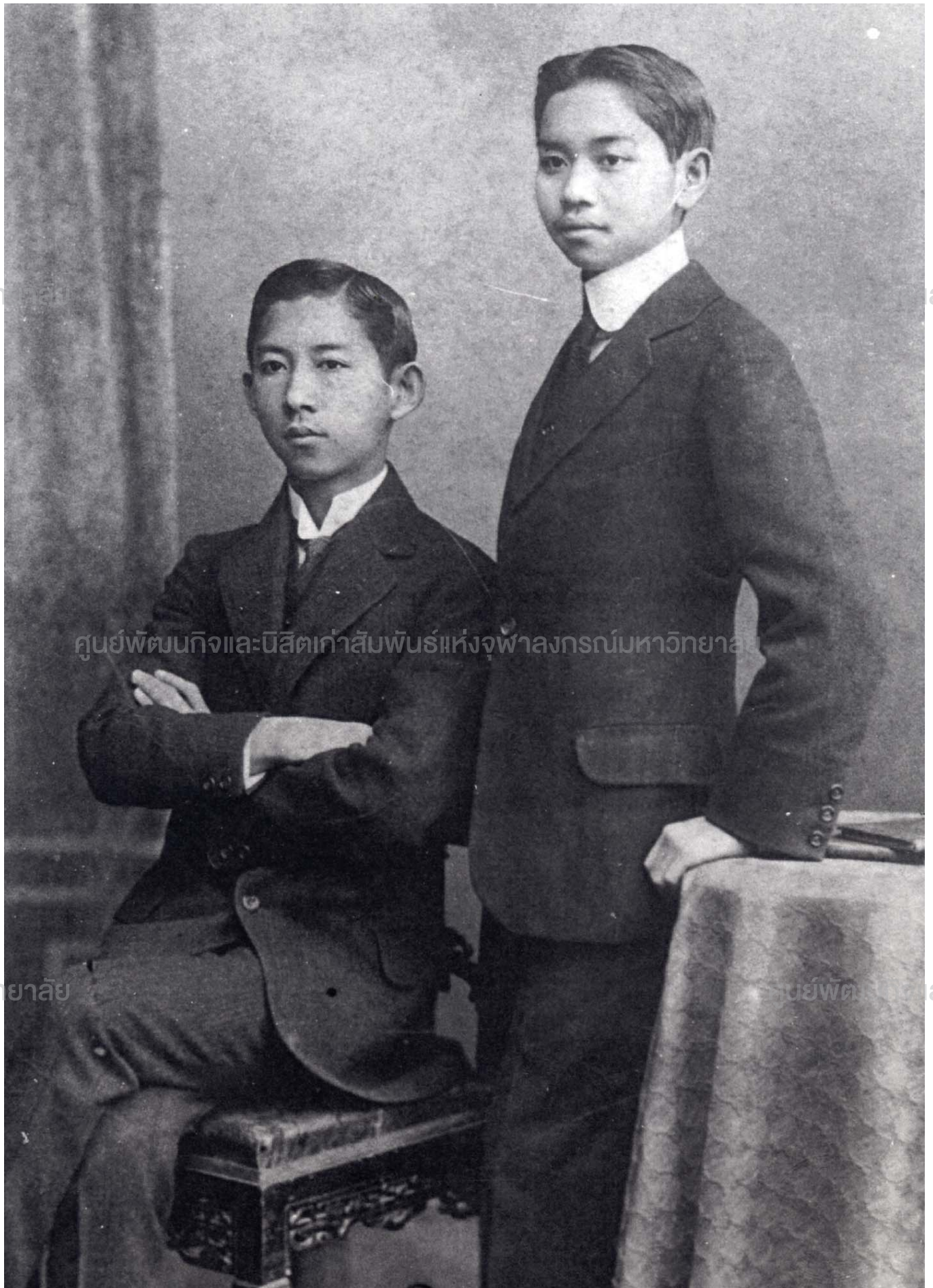
เป็นมหาวิทยาลัยอิสระ นับเป็นวิสัยทัศน์ที่ทรงฉายไว้อย่างไกลและไม่ล้าสมัยเลยแม้จนทุกวันนี้ สมควรยิ่งนักที่เราทั้งหลายจะได้ใช้เวลาศึกษาวิเคราะห์แนวพระราชดำรินั้นให้ถ่องแท้ และจะได้รับไปปฏิบัติช่วยกัน ทำให้มี “มหาวิทยาลัยแท้จริง” ขึ้นในประเทศไทยให้จงได้ในไม่ช้า

คำถวายราชสดุดีและประกาศเกียรติคุณสมเด็จพระบรมราชชนกสักเพียงใดก็มิอาจครอบคลุมครบถ้วนถึงความรู้สึกที่เราทั้งหลายมีต่อพระองค์ท่านได้เลย

ในท้ายนี้ขออัญเชิญพระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ซึ่งได้ทรงนิพนธ์โคลงถวายความอาลัยที่พวงมาลาหน้าพระศพสมเด็จพระบรมราชชนก เมื่อ ๔ พฤศจิกายน ๒๔๗๒ มาเป็นบทถวายราชสดุดีส่งท้ายบทปาฐกถาพิเศษเรื่อง สมเด็จพระบรมราชชนก กับการอุดมศึกษา ณ ที่นี้

“ อาจารย์ทูลกระหม่อมฟ้า	มหิดล	เจ้าเอย
อดุลยเดชตั้งสุคนธ์	อบด้าว	
คุณะมาแมกสากล	โลกเลื่อง	นิรันดร์ฤ
องค์ละลิบนราธิปรั่ว	อุระสะท้อน	ถวิลถึง
เจ้าฟ้าหายากเพียง	หาเพชร	ม่วงพ้อ
ทูลกระหม่อมมหิดลเมียด	เชื่องช้า	
ไอ้ควรรหรือด่วนเสด็จ	ศิวะโลก	เสียวรา
สยามะชาติประยูรญาติข้า	วิบโยคเศร้าเสียดาย	แสนฮือ”

หมายเหตุ: คัดจากเอกสารปาฐกถาพิเศษใน “วันมหิดล” ณ ห้องประชุมคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๔ กันยายน ๒๕๔๕; สาระและเนื้อหาในเอกสารได้คัดและเรียบเรียงจาก **กรรณิการ์ สัจกุล และคณะ, บรรณานิการ, มหิตลปูชา**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕; **สุมน อมรวิวัฒน์ สวัสดิ์ จงกลไพฑูรย์ สีนลารัตน์, “พระปรีชาญาณด้านการศึกษาของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก” ในปรีชาญาณสยาม: บทวิเคราะห์ด้านการศึกษา**, กรุงเทพฯ: เงินทุนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เฉลิมฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๔๑; **นงเยาว์ กาญจนจาวี, สมเด็จพระบรมราชชนกกับการอุดมศึกษาของชาติ**, กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาวิชาชีพอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒; **จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๗๐ ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย